

Metodický list pre 9. ročník ZŠ, stredné školy a gymnáziá

Expozícia Moderna

← mapa

Expozícia Moderna v Slovenskej národnej galérii predstavuje kurátorský výber Kataríny Bajcurovej z diel z obdobia od konca 19. storočia do konca druhej svetovej vojny s intervenciou niekoľkých diel z druhej polovice 20. storočia. Pre stredné školy a gymnáziá je zároveň veľmi vhodnou príležitosťou porozumieť práci s vyjadrovanými prostriedkami a tvorbe výrazu, ako aj priblížiť si rôzne funkcie umenia či umeleckého diela až po mimoumelecké funkcie. Dôraz je kladený na podnietenie kritického myslenia a rozvoj vizuálnej gramotnosti, ktoré sa rozvíjajú na základe práce s rôznymi formami vizuálnej kultúry obdobia prvej polovice 20. storočia a dvoch svetových vojen.

Aktívny (pracovný) list dáva študentom a študentkám dostatok priestoru pre osobnú skúsenosť a vám pomôže sledovať navrhovanú osnovu.

Metodický list vás prevedie jednotlivými aktivitami vychádzajúcimi z výkonových a obsahových štandardov a poskytne dostatočnú informačnú oporu. Aktivity sú navrhnuté pre časovú dotáciu 45 minút. Pre viac pohodlia môžete použiť prenosnú stoličku, ktoré nájdete pred expozíciou.

Niektoré aktivity vyžadujú prácu s mobilnými telefónmi s prístupom k internetu (heslo pre SNG wifi: welcometosng) a fotoaparátom.

Moderná kultúra

Navigácia: Vojdite do stredú expozície a zastavte sa pri diele M. A. Bazovského Slovensko. Tu si môžete sadnúť.

Metóda: diskusia, práca s historickými prameňmi, analýza textu

Cieľ: priblížiť si pojem moderný a moderna v umení a podnietiť uvažovanie o rôznych médiách a ich vyjadrovacích prostriedkoch, limitoch a potenciáli

Postup: Informujte skupinu, že sa nachádzate v expozícii Moderna, a spýtajte sa, čo si predstavia pod pojmom moderné umenie. Pomôžte si aj úryvkom zo *Súkromných listov Fullu a Galandu* a pokúste sa interpretovať, ako moderné umenie vnímali títo významní umelci.

Znenie úryvku:

že sa moderný obraz hodí len pre moderný byt, je to len preto, že moderný nábytok práve tak ako moderný obraz vytvoril moderný človek. a to je ich vzájomný dobový vzťah. obraz na stenu vešiame len preto, aby sme sa naň mohli pohodlne dívať. mohol by sa vešať práve tak dobre i v záhrade na strom.

(*Súkromné listy Fullu a Galandu* 2: Bratislava, dňa 30. apríla 1930)

Evaluácia: Informujte skupinu, že *Súkromné listy* sú považované za manifest slovenského moderného umenia. Pripomeňte si význam pojmu manifest – programové vyhlásenie. Krátko diskutujte o tom, na čo sa – aj podľa úryvku – moderné umenie zameriava. Všimnite si napríklad deklarovanú autenticnosť a zároveň vôľu experimentovať s novým pohľadom na svet. Keďže v modernom umení sa pozornosť sústreďuje viac na hľadanie spôsobov ako na hľadanie námetov, vyzvite skupinu, aby počas návštevy galérie skúmali rôzne médiá a ich potenciál a limity. Zapisovať si ich môžu do tabuľky.

Tip: Viac námetov na aktivity k modernému a najmä avantgardnému umeniu nájdete aj v metodickom liste zo série Vzdelávanie s galériou pod názvom Avantgarda.

Význam a výraz

Navigácia: Zostaňte na mieste a zamerajte sa na diela Bazovského, Viliama Malíka a Miloša Dohnányho.

Metóda: analýza a slovná interpretácia diela, kreatívne písanie

Ciel: pozorovať a analyzovať námety vizuálnej kultúry slovenskej moderny a priblížiť si tvorbu významu a výrazu v rôznych médiách obrazu

Postup: Vyzvite skupinu, aby sa pozorne zadávala na diela pred sebou a všimla si, čo ich spája. Študenti a študentky následne zapisujú do aktívneho listu desať podstatných mien, ktoré s dielami súvisia. Vyčleňte im na to dve minúty. Vyzvite zopár osôb, aby svoje podstatné mená prečítali, a spolu si vyhodnotíte, či sa v niektorých momentoch stretli. Ak áno, môžete sa opýtať na možné dôvody, je to vhodná príležitosť na prednesenie pojmov motív alebo námet s možným odkazom na kultúrno-spoločenský kontext doby. Následne vyzvite skupinu, aby podľa vlastných dojmov z diel k podstatným menám pripísala prídavné mená alebo/a citoslovčia, ktoré text citovo podfarbia. Opäť vyčleňte sku-

pine dve minúty, pričom ich na čas upozorníte. Poproste jednu osobu, aby svoj „zafarbený“ text prečítala.

Evaluácia: Diskutujte spolu o tom, čo prinieslo „podfarbenie“ textu pôvodným motívom. Môžete sa oprieť o skúsenosti a poznatky z literatúry, keď si pripomeniete, že prídavné mená vyjadrujú vlastnosti vecí na základe empirickej skúsenosti alebo na základe vzťahov k iným veciam/skutočnostiam a citoslovčia už vo svojej podstate vyjadrujú náladu hovoriaceho a slúžia aj na upozornenie na niektoré skutočnosti. V rámci diskusie potom porovnajte pôsobenie fotografií a Bazovského maliarskeho prejavu – motívy sa miestami opakujú, no ich vyznenie je podané odlišným spôsobom. Môžete si pomôcť otázkou, keď sa skupiny spýtate, pri ktorom médiu (fotografii/maľbe) majú pocit, že viac dokumentuje dobu, a kde, naopak, viac vnímajú postoj autora. Svoje pozorovania si zapisujú do tabuľky o médiách.

Posuny významu a výrazu

Navigácia: Prejdite na opačnú stranu panelu k dielu [Konštantína Bauera](#). Tu si môžete aj sadnúť.

Metóda: slovná interpretácia diela, tvorba významu, analýza a komparácia

Cieľ: priblížiť si spôsoby zmeny významu umeleckého diela, ako aj výtvarnú štylizáciu

Postup: Podľa predchádzajúcej diskusie nadviažte krátkou diskusiou o vzťahu fotografie a skutočnosti a spýtajte sa, či pri pohľade na fotografiu vieme, čo zobrazuje, alebo nám to napovie až názov fotografie. Následne uveďte, že spoločne vyskúšate, aký dôležitý je vzťah názvu a umeleckého diela aj v prípade iného média. Rozdeľte skupinu na dve časti a informujte ich, že každej z nich dáte za úlohu pracovať s jedným dielom, pri ktorom stručne popíšu, čo dielo predstavuje a akým spôsobom je to v ňom vyjadrené – môže im pri tom pomôcť sústredenie sa na gestá, farby a tvary... Inštruujte ich, aby v rámci skupinky pracovali individuálne a na prácu

využili nanajvýš tri minúty. Následne jednej skupinke priradíte dielo Konštantína Bauera s názvom *Odsúdená*, druhej skupinke to isté dielo, ale s názvom *Orgie* (autor dielu neskôr zmenil názov).

Evaluácia: Vyzvite niekoho z jednej aj z druhej skupinky, aby prečítali svoju charakteristiku diela. Po každom prečítaní sa opýtajte danej skupinky, či by chcel niekto niečo doplniť, alebo, naopak, má iné postrehy. Spoločne si potom vyhodnoťte, či názov diela ovplyvnil to, akým spôsobom ste diela vnímali, či na vás výrazové prostriedky pod vplyvom názvu pôsobili inak. Na záver môžete spolu krátko uvažovať, či sa nechávame ovplyvňovať textovým popisom vizuálnych obrazov aj v každodennom živote, napríklad v prípade sociálnych sietí.

Tip: Vizuálnu gramotnosť a kritické nazeranie na komunikáciu s obrazovým materiálom môžete ďalej trénovať v škole za pomoci metodického listu k projektu Akcia Zet pod názvom [Kritické myslenie vo vyučovaní](#), ktorý vznikol v spolupráci s Jakubom Kobelom z Akadémie kritického myslenia.

(Seba)reflexia a (seba)štylizácia

Navigácia: Prejdite cez stredný priestor až k fotografiám [Ireny Blühovej](#) a [Françoisa Kollara](#). Tu si môžete sadnúť.

Metóda: práca s reprezentáciou a posunom významu, manipulácia skutočností, štylizácia autoportrétu

Cieľ: priblížiť si stratégie posúvania významu a manipulácie skutočností; načrtnúť rôzne možnosti prezentácie a reflexie identity

Postup: Vyzvite študentky a študentov, aby si pozorne prezreli fotografie Upratovačka na Bauhause a Francúzsky robotník, a bez toho, aby poznali názvy, sa zamysleli nad tým, akých ľudí predstavujú. Následne im názvy diel prezradte a konfrontujte ich so študentskými postrehmi. Upozornite na to, ako môže niekedy označenie identity ovplyvniť spoločenské vnímanie človeka, a navrhните, že spoločne preskúmate úlohu vizuálnych obrazov v tomto vzťahu. Vyzvite študentov a študentky, aby si vytvorili frontálnu fotografiu ako na občiansky preukaz alebo úradné dokumenty. Pripomeňte si, že pre

tento typ fotografií je dôležité, aby boli viditeľné všetky črty tváre. Do aktívneho listu napíšu k fotografii tri až päť hashtagov. Následne bude ich úlohou urobiť ľubovoľnú selfie, akou by sa prezentovali mimo úradného styku. Opäť si zaznačia tri až päť hashtagov.

Evaluácia: Spoločne porovnajte prístup k týmto dvom spôsobom zachytenia vlastnej identity. Pomôžte si doplňujúcimi otázkami: Ako sa vnímate na frontálnej fotografii? Je niečo, čo by ste na tejto fotografii zmenili, ubrali alebo pridali – čo je to a prečo? Ktorý z týchto dvoch autoportrétov vás vernejšie vystihuje a prečo? Spoločne si zhrňte, aké uhly a pohľady študenti a študentky zvolili pri druhej fotografii a prečo. Vynechali zámerne niečo z pozadia alebo niečo zakryli (aj zo seba)? Ak áno, prečo? Použil niekto aj anglické hashtagy – prečo? Vyhodnoťte spoločne povahu hashtagov, zamerajte sa na to, či boli pod prvou selfie viac faktické hashtagy (napr. #Bratislava, #SNG, #gallery a pod.), alebo sa objavili v dostatočnom počte aj „osobné“ (#artlover, #bored, #...). Zhrňte si, ako vnímate človeka na fotografii, keď si prečítate hashtagy, napríklad či sa dá zaradiť do nejakej skupiny,

subkultúry, či je možné odhadnúť jeho záujmy...

Upozornite na aspekty fotografie ako populárneho šíriteľa hoaxov, pri ktorom si vyberáme výsek reality, ktorý chceme odprezentovať a ktorým chceme podporiť svoj názor či vímanie niečoho/nieкого pred inými. Aj bez photoshopu a rôznych efektov sa dá obraz „zmanipulovať“ zámerným vynechaním niektorých motívov, zmenou pohľadu, použitím rôznych objektívov alebo podsúvaním významu prostredníctvom sprievodného textu.

Tip: V experimentovaní s vyjadrovacími prostriedkami a rôznymi médiami pri hľadaní spôsobov vyjadrenia vlastného ja môžete pokračovať aj v škole za pomoci vzdelávacích videí zo série *Výtvarná rozcvička* pod názvom [Umenie a identita](#) alebo z cyklu *Denníky v pohybe*. Inšpirovať sa tiež môžete námetmi z metodického listu zo série *Vzdelávanie s galériou* pod názvom *Portrét*.

Zdanie... klame?

Navigácia: Prejdite na opačnú stranu panelu k dielu [Jozefa Kostku Noc](#). Tu si môžete sadnúť.

Metóda: práca s telom, deformácia a štylizácia skutočnosti

Cieľ: priblížiť si význam tela v umení moderny a uchopiť potenciál a riziká vynechávania informácií a deformácie; načrtnúť vzťah slovenskej výtvarnej moderny k literárnej kultúre

Postup: Vyzvite skupinu, aby sa sústredila na sochárske dielo Jozefa Kostku Noc, a diskutujte o tom, čo táto plastika zobrazuje. Je názov diela nápovedou? Jozef Kostka bol významným predstaviteľom nadrealizmu – spravte si prieskum, s čím sa skupine tento pojem asociuje. Pripomeňte si, že nadrealizmus bol najmä literárny smer, ktorý vznikol krátko pred začiatkom druhej svetovej vojny a okrem iného využíval prvky psychického automatizmu. Zistite, či skupina vie, čo si pod týmto pojmom predstaviť. Práve podvedomé vnímanie je dôležité aj pre recepciu diel Jozefa Kostku. V tomto prípade ženské telo skôr tušíme, akoby bolo nedokončené,

vidíme torzo. Môžete spomenúť, že ženské postavy sa v predchádzajúcich obdobiach často používali pre nepriame vyjadrenie abstraktných pojmov, alegórie. Vyzvite skupinu, aby sa podobným spôsobom skúsila zamerať na vlastné telo. Študenti a študentky si vyberú ľubovoľnú časť tela, ktorá im napadne – nech sa nechajú unášať voľným prúdom myšlienok a ak sa to dá, neriadia sa pri výbere rozumom. Túto časť tela priložia na papier do rámčeka a obkreslia ju tak, aby ceruzkou nevyšli za vymedzenú plochu.

Evaluácia: Spoločne si vyhodnotíte, nakoľko bolo potrebné ohýbať a deformovať telá a ich časti, aby ich bolo možné zakresliť. Zistíte, či to miestami nebolo až bolestivé. Vyhodnotíte, či by sa podľa vyňatých detailov tiel dalo zistiť, čo kresby predstavujú, a pripomeňte si, že redukovanie skutočnosti niekedy vedie k značnej deformácii, avšak, ako ste si mohli všimnúť, nadrealizmus často staval práve na tom, že necháva „nedopovedané“ pre slobodnejšiu interpretáciu. Diskutujte o tom, ako sú v dnešnej vizuálnej kultúre prezentované ľudské telá. Sú deformované, alebo skôr idealizované? Rozhliadnite sa okolo seba a diskutujte, ako na vás pôsobia ľudské telá prezentované vizuálnou kultúrou pred blížiacou sa svetovou vojnou.

S týmto obdobím sa tiež spájajú politické zmeny, ako bol vznik Slovenského štátu, čo postavenie umenia značne ovplyvnilo. Prečítajte si k tomu úryvok z listu Michala Považana Júliusovi Lenkovi a diskutujte o tom, na aké spoločenské usporiadanie odkazuje. Dalo by sa z vystavených diel vyčítať, v akom období vznikali? Táto expozícia sa zameriava na prezentáciu toho najlepšieho zo slovenskej moderny v zbierkach SNG a sleduje trochu iný cieľ, niektoré diela však dobu či spoločenskú atmosféru odrážajú dostatočne zrozumiteľne. Ak máte ešte čas, môžete výstavu preskúmať a využiť pri tom informácie o dielach dostupné cez kódy aplikácie [atlas.sng.sk](#). Na záver spoločne vyhodnotíte tabuľku médií a rozprávajte sa o tom, na čo sú tie-ktoré média vhodné, prípadne ako sa dajú zneužiť.

Znenie úryvku:

Michal Považan Júliusovi Lenkovi z Hlohovca 14. februára 1943:
Mám dnes zvláštny pocit, keď čítam v Gardistovi apel na Najvyšší úrad pre zásobovanie, aby zakázal vydávať nadrealistické zbierky a zborníky ... táto nenávisť stále klíči, stále živorí a dajú sa zlákať do tohto boja aj ľudia, o ktorých by sme to nikdy neboli pokladali...

(zdroj: HAMADA, Milan (zost.): *Nadrealizmus. Avantgarda 38*. Bratislava: Kalligram, 2006.)

Tip: V témach spájaných nielen s vizuálnou kultúrou môžete pokračovať aj v škole za pomoci metodických a pracovných listov k výstave [Sen x skutočnosť](#).

Pripravilo oddelenie galerijnej pedagogiky SNG
Konceptcia: Romana Halgošová a Barbora Tribulová
Jazyková úprava: Soňa Gregorová
Grafické spracovanie: Romana Halgošová

